

15669

Dialekt- och folkminnesarkivet

Uppsala

ÖSTERGÖTLAND

Tjärstad

20/8 1942

Aggemark, Per, 1942

Svar på ULMA:s frågelista M 132 Bär och frukter
i hushållet

52 bl.4:o

Exc.OSD

15669

Bär och frukter i hushållet.

Östergötland
Tjändved S: m

Swar på Landomälsarkivets fol. M 132.

1. Vilka vilde bärsooter, har man sedan gammalt brukat tillvarotaga på orten? "Smultron, blåbär, hallon, lioxon. Eljest var det väl niga andra." (smiultta^u, blåbär, häla, köpsa, hälo vä de to nyo äuro).

"Smultronen det var bara att äta till smultronmjölk, och sälja dem förstas." (smiultana de va barste äto to smiultarmjölk)

Den yngre generationen har i regel utburet smiulttra.

a sälja dom jag (s).
 Var de rädda för blåbären förr?

"Nej, vi plockade allt blåbär och
 åt, och litade man några smultron,
 så plockade man dem ibland. Se
 det var bärmjölk det." (na, vi plocka
 all blåbär a åt, a lit'on nars,
 smultra, sa plock'on dom ibland.
 se de va bärmjölk da).

"Odor det har jag aldrig sett några,
 men nog fanns det allt, det sa' de.
 Och det plockade de nog. De smakade
 väl som sådana där kungsbär^{*}, de
 kallade, de var di så söta och äk-
 liga. Se somliga de var klipp (p. pruis)
vilda, när de fick se en sådan där

*] Troligen måbär.

buske i skogen, så galna efter
 (=fritjunta i) dem var de. / öda de
 hara älor sit nars, man nog
 jäns de ält, de så di. a de präkts
 de nog. de småkts ls som sana
 dar körsbar of kälör. de va
 da sa stöts a alch rgs. m som-
 hrgs de va krypt vilö, na of pek
 si en san dar büskes i skögon,
 sa gäyo ätr dom vä di).

"Oh si var det slänabuskar - or
slänabär. de ser ut som små
plommon med en kärne i" / a
 sa va de slänabuskes - a släna-
 bär. de ser ut som små plöma,
 ma en gäyo (m.) i).

Toz man vara på dem? "Nej, det
 har jag aldrig gjort. Men jag har

nu jag hörd talas om, att de kunde
göra det" / naháj, de har a
ätor jöf. man 'a ha jag hot
fäsög om at de kunde jö' st).

2. "Det sade de alls, att de skulle
gick åt bärskogen, när de skulle
sta och plocka bär. Det var inte
något annat det." / De så de
ällt, at de gick at bärskogen, na
de skulle sta a plocka bär. De
va inte nåt annat de).

Pluts där man plockade hallon? "Det var
hallonfällor" / de va hålafälser.
"Det är en hallonfälla där" / de e e
hålafäls där. Den bf. pl. meddel.
i dessa sammanhang flera gånger
använde var hålafäla. Men senare
hörde jag henne också använda den

regelbundna former hålafälra.
 "Ett bra smultronställe" (ett
 bra smultraställe, u.)

"Det brukade bli smultron i höns-
 stubbarna och hallon med, där
 de hade fjäll (skog). Det brukade
 vara ett par tre år. Det gick ut sig
 så fort" (de brukade bli smulla
skog stuba a håla må, de
 de hade fjäll. de brukade vara ett
 par tre år. de gick ut så så fort).

Fanns det något särskilt uttryck för
 att vara ute och plocka bär? "Det var
 att plocka bär bara" (de var te plocka
 bär bara).

"Eubären tog de rätt på med. Det var
 att sno eubär. Somliga sade, att
 de tog eubär. Det hade man ett

säll man repade i. Ett par händsker
fick man lov att ha och en säck
att lomma i. / inbära to de
rät på må. de va te snö
inbär. som ryg så, at de to
inbär. de had' en et säl en
repts i. et par händsker, fik
en lov a ha a en säck te loms i).

Stigat mekaniskt hjälpmiddel
vid insamlandet av bär frickom
ej förr.

3. Fanns det några bestämmelser om
att inte vem som helst fick plocka bär
på enskild mark? Det tror jag inte
de hade förr. Men det är klart, att
de inte vart så glada, om de plockade
mitt för väsan på dem (medtagna).
Nu är de mera noggr. / De tror a

intet de hädre för, men d'ä
kläif, at de intet vat za gläs, om
de phälitet mit fo näsä på dom.
nū ä de mē nāsä).

Fuza särskilda föreskrifter? "Det tror
jag inte. Det var att riva till sig det
väista man kunde, den som kom först."
(De tror ä intet, de va te ruz tē sa
de väif 'en kunn, den som kam först).

"Det hade de halvönfallorna långt
bortom Törnevik (pi en allmänning),
och det äker de länga vägarne dit."
(De hade de halafälorna (!)
långt bortom Törvik, ä de äker
de länga vägarne dit).

4. Bönünde man göra sälleskip från
en by eller från olika gränder?

"Jo, det gör de äert, när de skaas långt,

då talas de allt vid, så de får säll-
 skap. - Det kan väl hända, att de
 varit osams. ^{om det} Men det var inget att
 göra vid, för det var ingen lag på det
 | ja då gjorde allt, na de ska lågt,
 de lag de allt ve, så de få gäl^{skap}.
 - de kan lo hända de var osams
 om st. men det ^{va} inget a göra ve,
 för de va någon lag på det.

Broukade både gamla och unga följis it?
 "Jaha, det gick så många som
 kunde" (jaha, de gick så många
 som kunde).

Ansig, det öppnande för kurler ut plocha
 bär? "Nej, vist inte, de gick allmänt.
 Det var många kurlar, som plochade
 och sålde och tjänade pengar på det."
 | va vist inte, de gick allmänt. de

va många k^ärr, som präkts a
sälde a zantz på de).

5. "Skattkroöron det hade de aut,
de som hade kroöronmärker förtis.
Som här borta i Sundomåla (ett torp
under Södergälden i Sonebo) det hade
de visst his k^ärror (skäulingar). Andra
är det vet jag inte." / skattkroösa de
hade de allt, de som hade kroösa-
märker förtis. som här b^ö r
sⁱmsm^äts de hade de vist
his k^ärror. äⁿns b^ä de vet ja inte).

"de fick plocka till halvan, de
som inte hade egna märker och
skulle plocka ut sälja. Se då
skulle markägaren ha hälften"
/ de fick präkts te här de som
inte hade egna märker a skulle

plåtes te sågs. Se da skenets
märkäggen ha hållta).

Bären såldes i regel i Linköping.
"De turades om och ok at stan
var sin vända (gång) och skickade med
bären. De hade flakåken [se foto-
grafi i min proseminarieuppsats: "Släta
och skörd i Hjertads s:om" (1922)] och halan
i bären (ad ställa birkorgarna i) (de turades
om a ok at stan varv vända a plåtes
mä bära. de hade flakåken a
halan i bären). Men många,
som inte hade dragare, gick den 3½
mil länge vägen till stan med bären.
"Till halanen gjorde de sig små
korgar och band på långa stänger,
och så kunde de gå at stan och bära
de där korgarna på stängarna, lika

många på var sida om allén." (I de
 hällarna gö' de så små korgar a
 bäns på långa stänger, a så kunn'de
 gå' at stån a bäns de där korgar
 på stängerna, liksom många på väi
 gö' om åkylta). Även när de körde
 bilen till stan, måste de givetvis ha små
 korgar för hallonen. "De hade bestämt
 inte annat än stora korgar för blåbär
 och hos krossen." (De hade bestämt inte
 andra stora korgar för blåbär a krossa)
 vid transport t. stan. Se vidare sid. 14.

6. Hur var man klädd när man skulle
 plocka bär? "Det tror jag inte de var
 så noga med. Lite på huvudet hade
 de väl, och en par skor fick de väl lov
 at ha. Eljest gick de ju så mycket
barfota, när det var varmt. Det var

ju så risigt och otäckt, så det kunde
 de ju inte gå barfota inte." (De
 tror 'a inte de va så någo mä.
 lito på hūvst häds de fals, a
 es på gkō frē de ls lov te hā.
 häls grē de ju så myko bār-
 fötns. - de va så risit a otäckt,
 så de kunde ju inte gå barfötns
 inte).

Ej någon särskild matsäck. "Det tog
 de väl, vad de hade" (de tō de ls, va
 de häds).

7. Kär, som bägen uppsamlades och
 transportades i. "Det var inte annat
 än bärkoogar. Krösonkoogarna de var
 stora, men hallonkoogarna de fick
 inte vara så stora, - det var sådana
 här vanlige sporrätkoogar." (De vā inte

ans bärkörva. Körva är va
stör, men hålkörva är fruk
inte vara så stör. — de va
sana har vänliga sprötkörva).

8. "Le det fick man lov att ha små-
korgar att plocka i; det kunde man
inte gå och bära på de där stora" (se
de fick en lov te ha småkörva
te plocka i; de kunde en inte gå
a bära på de där stora).

9. Kuvles okända förhållanden i orten.

10. Buktade man för oftra för bärljcha?

"Det är väl för längre sedan, så
det är väl ritsigänget med det här."

10'a te fo fängs sän, så de a te
ritsagänget med dä här).

Ej heller någon annan folklåt i sam-
band med bärplockning kände meddel. till.

"Och blåbär det tror jag inte de hade
för med (ung. brukade, fruktad sig på, länade på)
 att sälja för, för de trodde väl inte
 de dugde till något mös. Det var att
 äta som blåbärsmyggh" / (a blåbär de
 tror a inte de hade för må te
 sälja för, för de trodde inte
 de dugde te någa mös. De va
 te äta som blåbärsmyggh).

13. "Det var många ställen för,
 där det inte fanns en enda fruktträd
 eller en bärbusch, men hemma hade
 de allt lite. Trädgårdshallen det
 tror jag inte fanns någonstades.
 Och jordgubbar det vet jag inte, om
 jag såg några, förrän jag blidde väten."

Körsvår det fanns nog på sina ställen när vi var små, men det var inte annat än sådana där små fågelvår, kärniga.

Plommon det hade vi, vitplommon och blåplommon med, och rödplommon fanns det aut med på den där tiden. Äpplen och trädpäron^{*} det hade de aut lite med hemma. Det skulle tokas fröpinförbehov.¹ (de va många stals för, da de into jäns, et enda frukttré also en bärbinsk, man hemis träd'z allt litet. Trägashåla da troor'a into jäns när stans.

* Denne längre form måste alltid användas, då päron (pæra) betyder potatis. Endast de unisopparning, g'kan tänkas, användes någon gång på pæra i det päron.

a jölgins de vet 'a int⁽¹⁾, om a
 så nars, foy a br^{as} väkse.
 zögba: de fåns nög pa om
 st^{er}, nar vi va små, men de
 va int^{er} ans san de små fög^{er}-
 b^{er}, z^{er}ng^{er}. ph^öma de h^äd
 vⁱ, vⁱph^öma a br^äph^öma m^ä,
 a r^öph^öma fåns de alt m^ä
 pa den de fⁱn. äp^h a tr^äp^ära
 de h^ä 'de ält lit^{er} m^ä h^öms. de
 skul^{er} t^ösk^{er} för vⁱnt^{er}beh^öv).

14. "Jo, det sade de allt, då de
 hade det, där var det ant körbärs-
skog och klarbärsskog, där det växte
Lät. Och plommskog det finns
 nog det med." (jo de så de ält,
 de de h^äd^{er} 't, der va de ält
 zögbe^gskog, de de växte Lät.
 [a klarbärs^g]

a phoinaskög de fins nog dä
mä).

15. Jaha, i körbärsträden där
 säne de allt opp fågelshörmor.
 Men fåglarna de ät sig allt mätta
ändå. Se f.ö. mitt svar på fol. M 69,
 Fruktan o. skrämsel, punkt 18. (Jaha, i
 zögbejtrana de fäts de allt opp
fögghörmor, man fögga de at
 sa allt mätta ändå). Särskilt bewi-
 liga i Skyllagens trädjor voro nötkorvorna,
 och vi kunde varje dag se en eller
 flera skorikor i ett körbärsträd intill
 den plats, där vi sat och arbetade med
 frägelistorna. Bären hade nämligen bör-
 jat rödna i toppen. En gång tyckte jag
 det var en kråka för omväring, skull.
 Men meddel. sade: "Det är en skorika."

De får lov att sno efter de där
grönlingsarna* (halvmoget köstär)
 där." (da a e skrikes. de få lov
 a sno att de där grönlings
 därna)

"Jag minns morfar (meddel: far)
 satte upp en skrämma för kräkorna,
 men de de var fula åt det (= var rätta
 för, hade respekt för, tyckte ej om). Det var
 på en åker han satte upp den där, för
 de var rent ohjälpliga i vetesökan.
 Han, han var ^(skrämmen) klippl (precis), som
 en ^{gamml} gubbe, och se de flatare och
 skrek över den där, men röra
 den det tordes de inte." (ja minns
 morfar gata öp e skräms för

* Kan sägas även om andra halvmoget där.

kväcka, men di du va fäst
 åt st. de va på en åker han
 satte sig den där, fo dr va rent
 vjälpryg r vjälrika. han
 han va kript som en gammal
 gubbe. a se de fraktseds a skriv
 över den där, man røy de
 lösg dr into).

Boukade man gi med kväcksomla?

Nej, det har jag inte hört talas
 om (någ, de har a into hot
 fäst om).

16. Hur sköddade man äpplen, päron etc.
 för? "Plocka det var inte så mycket,
 det föll mest ner. Ejend reystade
 (skurade) de ner dem" / plocka de va
 into så mycket. de föll mest ner.
 hälla ryste de ne dem).

Någon särskild frukttaga e. dyl. före-
kom ej förr.

17. Birsondag e. dyl. ej alls känt i orten.

18. "Det var renska köron. Men de brukade vist lägga dem på bord, som stod lite å sned, och så hade de en stor kopp inunder" / De va reuss köpa, men de brukts vist å läggs dem på et böl som stod lite å sné, å så hade de en stor köp minnor.

"Vi har gjort en härpa, köronhärpan, en alla med små fyrkantig ribbor i botten. De var ställda å kant och så fäti, så köronen inte kom emellan, bara blad och smäl och sådant där."

/ vi ha got e härpa, körsalhärsa, et e åls me små fyrkantig rebor i böton. de va ställda å kant å

a sa lät, sa krosana into kam
 mälä, bars brä a smök a sant
 där). Den var ungefär 1 1/4 m. lång och
 1/2 m bred samt försedd med kanter på
 tre sidor. "Hon får stå i luf si ruller
 krosanen ner" (ho fa sta a luf, sa
 rullor krosana ner). "Det var en
 häpna krosanen" (de va te häpna
 krosana). - "Sömliga de brukade kasta
 krosanen på kastrovannan" (sömliga
 de brukte kaste krosana på
 kastrovanna (f.)).

19. "När man ska koka den (klarvår,
 brunvår) då går man ^{lör} ta ur karnorna,
 om det ska bli bra. Det går bäst
 med en härmäl." (när en ska koka

* J gäyo, gäoy; pl. gäyo, gäya, m.

dom, da far en lova ta u zäya,
om da ska bli brä. de gar bäst
med e häyat).

"Frasa kousbär. Det är fraset det
där skräpet man tar där." (Frasa
kousbär. d'ä fräset de de skräpet
en tar där).

"Vimbär det tog man bara och
repade av skäften" (vimba de
to en bars a repa á skäften).

20. "De tokade bläbär och kousbär.
Mamma tokade kousbär, men den
frasade hon inte, utan det fick
gå ändå. Det var sådana små
stickelbär hon plockade i skogen
och lite varstans, Det hade hon att
fägnas oss med, när det var något
ledsamt." (de tokade bläbar a

göjbar. männa torkt's kruisbar,
 men döm fräst's ho inte, en da
fru gä endä. de vä sana de gma
sticklobär ho präkt's i skögon a
hts väprens. de häds ho te
färgns ös mä, ne de va na go
lésamt).

"Stypon det torkt's man med,
 men det är på senere tiden det"
 (nyppa de torkt'on mä, men
dä på senere tin de).

"Mamma ho bakade bröd och
lude ollon (= ocellbär) emellan.
Det var si göt." (mamma ho bakade
bröd a ha ökyfa mäta. de va sa
göt).

"Det stär väl om trabär med.
de växer på revor ute i kärren. de

trabär

är som kröson men bra mycket
finare och stora som stora blåbär.
/ de stå (s) som träber må. de
växer på rövor uti i gära. de ä
som krösa men bra mycket finare
a stora som stora blåbär)

Angående bäsmjolk se sid. 2, smultron-
mjolk sid. 1, blåbäsmjolk s. 14. Även uttömda
hallonmjolk / phalamjolk, f.) frickome.
21. "Det var bara krösonen de stätte
till mös. Det var inga andra bä. som
stod sig raa. Blåbär det gick inte.
han stätte med en stäl." / de va
bara krösan de stätte te mös.
de va nya äros bä som stå på räs.
blåbär de gick inte. en stätte med en
stäl (m.). De finades i en krä-
stända (krästans, f.) kallad kröson-

byttan (kröpsabytta, f.). Man blandade aldrig mjöl i bärmos. "Det var gräddmjölk man rörde ut det (tingen) med till päron (potatis) sås" / (det var gräddmjölk en rörde ut et må te pärasås).

22. Stallonsyft det kökte de någon liten bråk med socker. Men det var bara när det skulle vara riktigt fint (som sådan syft användes), till ostkaka eller pannkakor eller så där (håla-syft ^(m.) det kökte de någon liten bråk med såker. men de var bara när de skulle vara riktigt fint, te ostkaka eller pannkakor eller så där).

Syft var fö. g. den äldre benämningen. Det var mos (mos, -et n.), bärmos (bärmös, n.), kröpsbärmos (kröpsbärmös, n.) o. s. v.

"Vimbär det gjorde man mest saft av,⁷
 och Äljert gjorde de allt gelé de
 som skulle vara fina" (vimbär de
 jwd'on mest saft ä', hells jwd'
 ält gelé de som skulle va fins).

"Krusbär och hallon det brukade de
koka ihop" (krusbär a halla
 de bruk' de kokes ihop).

23. Det var att koka (mos) i ofoitensta
koppargrytor. Se i Hamra*) där hade
 de en stor kittel. Det var ett sådant
 styck. Det fick stå och röra hela tiden,
 så det inte skulle lägga sig vid. En
 stor träslev fick de lov att ha,
 det dugde mycket annat. Pyltkittel
 kan brända de kallas det, men det

*) där meddel. en Tid i sin ungdom hade Fjäms.

hade vi ingen särskilt hos oss.
 (de va te köles i öfotänds köper-
 grötor. se i hämnos dar hade
 de en stor gåtöl. de va et sant
 stjär. de fele sta a rjors liets
 tin, så i into skuld. lego sa
 ve. e sto fräpiv fele de lov a
 tra. de dugdo nyt anst. silt-
 gåtöl kan händs de hälds t, men
 de hade vi nyon särjelt hos os).

24. Krösa det tror jag bestämt at
 de köhte med honning de som hade,
 men de va så rädda om honningen.

(krösa de tror a bestämt at
 de köhte ma honning de som
 hade, men de va så räds om
 honningen). Det var inköhta krösa
 (inköhts krösa), mest använde

man sig dock av rästötta kröson
(rästötts krössa). "Se det hade de för
med (= ansåg, trodde) de gamle, att rä-
stötta kröson var bättre. Men nu
är det tygt med det där." (se de hade
de för med de gamle, att rästötts
krössa var bättre. men nu är de
tygt med de där).

Man sökte ej ofta de sura
lingonen vid användandet, utan de
mildrades med lite gräddmjölk (s. 25).

26 De rästötta lingonen förvarades i
krösonbyttan / krössabytta, f.), s. 25.

"De där de kockte dem hade de
förstas kröcker, sténkröcker" (som
de q^r kröcker som hade de
förstas i kröcker, sténkröcker).

27. Angående lingonmos som sovel till

potatis se sid. 25. Lyft och mjölk
som soppsåte ~~lita potat~~ var ej van-
ligt för. "Det har de visst kägit sig
för på senare tiden." (de ha de visst
kagit på för på senare lin).

"Det var de kokte erbärsmos ^(kunnat) ~~at~~
doppa gröt i för i vädren, lakade ur
erbären och kokte mos" (de vä de
kokte erbärs mos te doppa gröt i
för i vädren, lakade ur erbären
a kokte mos).

28. "De kallade färskan blåbär och
redde av med päronmjöl. Det var
blåbärsgröt" (de kokte färskas
blåbär a redde a med päronmjöl.
de var blåbärsgröt).

Kunde man koka erbärsvälling akai?

"Fute erbärsvälling men erbärsmos

~~mes~~ och så lite krossen i, och så
 redde de av det där med lite mjöl.
 Det hade de till påransäs, och
 de åt bröd till mes / intå inbag.
 Vål~~ng~~ man inbag mös a så lita
 krossa i, a så reds de å da
 där med lita mjöl. De hade de
 till påransäs, a de åt bröd till
me).

Äpplegrot det är av både toure
 och färskt äpplen. Men det kokte
 man inte så mycket förr. Och det
 var att söta med sirap, och så
 hade de dålig sirap förr, mörk,
 och han brukade vara så besk.
 / Äpplgrot de å a ba tör a
 färskt äppl. man de kōt' en
intå så mjöl för. a de va te

spets med sirap, a sa had de
datz sirap för, mörkor, a han
truktz va bester).

Fruktgröt (fruktgröt, m.),
kollt av en blandning ^{truktz} av äpplen,
päron och ibland och i körsbär äter
man ofta.

29. "De kunde äta krösommos och
bröd. Det brukade vi göra som
barnen var (ung. = ^{barnen} vi barn göra, ev. vi,
ni vi var barn), (de kunde äta körsa-
mös a bröd. de brukade vi göra
som baya vä)

"Honungsmos det är mest som
enbärrmos, med kröson i, fast det
var honungsvatten i stället för
enbärrsvört. Det brukade de
koka och redas av, de som hade

hönning. De gamle de var så töksta
 efter svant där hönningssmås
 och enbärsmås. Det där det var
 i stället för sovel till bröd
 och till piönen. (hönningssmås
 d'ä näst som enbärsmås ma kräsa
 i, fast de va hönningssvälten i i
 stället för enbärsväf). De bruk'
 de kol a re ä, de som hadd hönny.
 de gämb de va så töksta at
 fant de hönningssmås a enbärsmås.
 de dä de vä i stället för geg
 fe brö a te parana).

Bråkade man bakka bröd med mos i?
 "Namma hon brukade blanda bli-
 bis i, bakade en rund kaka och lade

*) by enbärsväfa, f.

blåbärspå den ena halvan och vek
 den andra över. Det var blåbärskaka-
kakor, inte annat än rågbröds
 och äpplen brukade de lägga emel-
 lan, skära i skivor. (Det kallades)
äpplebröd. Det var vanligt rågbröd
 de bakade i tunna kaker. Vetebröd
 det bakade hon så sällan. Inom
 ho brukte blans blåbär i, bakte
 e rün kaker a la blåbärra på
 den ena halva a vek den andra
 över. Det var blåbærskaker, inte ans
 rågbærskaker. a äpts brukte de a
 lägga smälta, färs i skivor. äptsbrö-
 de var vanligt rågbrod de bakte i
 tunna kaker. vetebröd de bakte ho
 så sällan).

Man brukade ej ha köron i bröd. "De

nu för sura" (de va fo quiro).

Kunde man baka pannkaker med
mos emellan? "Det tror jag aldrig de
lade något emellan inte" (De tror
a äter de ha mat småla inte).

30. "Jag vet att de brukade torka
hallon med, det hörde jag talas om,
men vi torkade aldrig annat än
blåbär och körbär." (Ja vet ält
de brukets torkas båla må, de
had' ja tåtes om, men vi tåktes
äta ans blåbär a fjörbar^{*)}).

Brukade man lufttorka bären?

"Ja, det får lov att ligga i solen
och vissna, så de blir smuckna^{**}
(= skumpna). Sedan kan man säga

^{*)} äldre uttal, som medvel. i regel ej används.

in dem i uggen, men då får
uggen (d. v. s. medel. men uggevärmen)
vara rysligt svag. Det fick lov att
svalna av en stund efter sedan
man hade t. bakat. (yahá, da ja
lov a ligo: söta a visna, sa d. br
snurkens. Sen kan en salt in dem
a ungen. men da får ungen va rysligt
svägr. da fick lov a svaga á e
stunn att gena en hado baks).

"Ja för då hade man ringa ällor,
utan det var att lägga papper på
bakplåtarna. Nu då gör man sig
kräällor. Det var flata ribbor i boien
och kantes på sidorna, och så brukade
man ha en papper på, för det rann
ju alltid lite saft ut, så det var
bladdigt (= bladdigt, fläckigt). (se för

da had' en nya ålor, an da vate
 lago papper på bälphata. nu
 da gör en sa träälsv. da va
 frätz rebor. bötön a kantar pa
 sidora, a sa bruket' en a ha papper
 på, ja da ran ju ält. lito säft
 in, sa da vat blädit).

"Torkällor det brukade de kalla
 gamla kor, som inte mjölkade näst"
 (törkelor da bruk' de liäls gamla
 kö som inte mjölkte näst).

"De torke bestant körbar på
 samma sätt, soltorke först. Fäst
 det har jag aldrig gjort. Jag brukar
 sätta in dem i ugnen direkt. Men
 det får inte vara för varmt, för
 då blir det bara lämen kvar, och
 så blir det som en annan bläsa

ikoring. Bär det fick man inte torka
 i skuggen. Bären dem ställdo man
 i steksolen riktigt. Spensat det
 brukade de aut torka i skuggen
 och dill och persilja. / de torkar
 bestemt gögbar på säms söl,
 sötörkar föst. fast de har ja
 ätor göt. ja bruko zets in dom
 i ugnen derakt. man da far
 into varo för värm, fo da bruko
 baro gnyon kvar, a sa blida
 som e an bläss ekong. bē da fik
 en into torke i skuggen (m.). a bēra
 dom stald'on i steksöka riktigt.
 Spensat da bruk' de ält a torke
 i skuggen a dill a persilja).

Hu - jivande man de torke bären?
 Namna hon brukade ha bären

i en papperspåse. Torkad frukt
 det hade hon i en tygpåse. Augusta
 Nilsson i Klinga hon hade en sådan
 där gammal kista med p bäs i,
 så hon hade reda på de olika sorter-
 na / många ha brukat ha bäsa
 i en påspåse. Torkad frukt de
 hade h i en tygpåse. Augusta
 Nilsson i Klinga h hade en san-
 der gammal fisto med bäs i, så
h hade reda på de olika sorterna).

31. Vilka sorters frukt var man så
 gammalt brukat torka på orten?
 " Det var äpplen och trädpäron
 de torkade. Och de som inte hade
 några egna, de köpte sig en halv-
 spann trädpäron och torkade. Det
 kostade en krona. Ibland sådana där

Fräpårön så brukade de frivälta
 innan de torcade dem. Se vid Stamma
 där torcade vi i två stora ugnar. Och
 där var bara att sopa väl och tolka
 med en väl trase. Sedan lov vi
 bara in dem. Men de var bara väl
vällda. Sedan tog vi ut dem och
lade dem på ällor och satte in dem
 igen. De var inte färdigtorcade
 inte, för det stoppade man ugnen
 full (från början). (De va äpta a frä-
påra de torlets. a de som ut-
hads vars égns, de föft sa en
halspan fräpåra a torlets. De
kost e lirans. Ublän sana de
fräpåra sa brukto de frivälto,
ina de torlets dom. Se re håms
 de torlets re i två stora ugner.

a där va bara te sops v^äh a töres
 ma en v^äts frass (m.!). Sen hov
 ve bara in dom. man de vat
 bara v^äh v^älds. Sen to v ut dom
 a la dom pa älor a sat^o in
 dom yän. de vat into fädr törens
 into, fo de stöpt 'en ängon fülör).

Meddel. talade om att det var si goda om
 frukt vid Hamra, att t. o. u. tjänstefolket
 fick äta si mycket de ville, vilket de även
 gjorde, de de i regel kom från hem, där
 det inte fanns si mycket frukt i trädgården.

Men här (i Nyhagen) har man ant
 fäta (frukt), så man har fäta släcka
gläpet, om man har velat. (släcka gl-t.)

Det i meningen att man är glupen
 (= glupsk, lysten). D (man här har
 en ätt fät, sa en ha fat släcka

g^hé^pót, om ha vil^s. d'a m^ennyon
at on a g^huip^on dá). "De var
lystna, så^de de, när de (koimor) var
med småt och äntligen ville ha
något." (de va lystna, så de, ne de
va med småt a äntligen vil^s há nåt).

Skulle på en skolas och rensas före
torkningen? Han tog där den där
flugan, bussen kallade vid^et, och sedan
skär man det i fjärdedlar, så de fick
hänga ihop vid skäftet. Men se
fina trädpäron dom skald^e man och
ställd^e i rader på ällorna. Det skulle
vara till finare soppor fristis." / on to
d^en där fluga, bussen kall^ede vid^et, & den
a sen skär on et i fjärdedlar så
de fik häng^e ihop ve skäftet. men
se fina trädpäron dom skald^e on a

ställdes i räst på älva. De skulds
vä te finsors sopor förtös).

Äpplena dem fick man skära i
bilar. Det var olika många eftersom
de (äpplena) var stora till. Det var att
skära sönder dem bara, pilla där
(hinn) hisset och rasket och så torka det
i äpha dom fick förs i bita. De
vä olika många, att genom de va
stors te. de - va te förs sörs dom
barr, pilla där hisset & rasket
& torkeit).

8 man

Ringäpplen, hängde att torka på
snören i laket, har man experimen-
terat med på senare tid. Ej bruk-
ligt förr.

Bråkade ungdomen komma tillsam-
mans för att bereda frukt till torkning

och därvid få traktering? "Lute när
de stodade frukt, men när de skulle
riva päron till päronmjöl, då bäda-
de de ihop så mycket drängar och
piger de kunde få tag i till rev-
gänge. De hade inga kvannar
då, utan det var att riva på rev-
järn. (Lute när de stodade frukt,
men när de skulle riva päron
till päronmjöl, då bäda de ihop
så mycket drängar & piger de
kunde få tag i till revgänge.
de hade inga kvannor (f.) då, en
de va de riva på revjærn).

32. Fruktsoppa det är sådan där som
man redde av med mjölk. Det andra
(vad man i rskr. i allmänhet betecknar i. fruktsoppa)
det var klarsoppa, eller klarsupa

(bör)

sa de, men det var mera kalasmat
skulle vara. / fruktsöps d'ä san
 d'ä som en reds d'ä ma nyölk.
 d'ä ävros d'ä va kläsöps (f.), als
 kläsöps, n. f. så de, män de va
 mer kalasmat skulle va).

— "Det har jag allt hört Kalas om
 att de hade i frukt i välling. Jo,
 bevar oss väl, fruktvälling det
 kallade de allt i Hamra, tjock
 risgrönsvälling med fruktbitar
 i. Men det var bara ätts hushåll
 och när det var något främmande.
 Det var inte till "follets bord",
 som från sa." / d'ä har ä ält
 haft fälsas om at de ha 2 frukt
 i välling. Jo bevaras väl, frukt-
 välling de kökte de ält. Hamra,

gäkor, risgrynsvålur, ma frukt-
bits i, man da va bars at
trästapst a na ga va mat frömsl.
da va into te 'fölkots böd',
som från sä.

Brukade man inte använda korngryn?[?]

"Ja, sådan där ^(soppa) som man redde av
med mjölk den var korngryn i"
(jo san da gom en reds ä ma
mjölk, där va körgryn i).

Augiende äppelgröt och fruktgröt
se sid. 30 o. 31!

33. Brukade man vid arvskifte .. del.
~~för~~ reservera vissa fruktträd för att få sin
ärbelov av förhad frukt, även sedan man
lämnat gården i övrigt i andra händer?

"Det gjorde de alls förr, fribehöll
sig, och se det fick de alls lov

och ut med. (d. v. s. lämna i från sig det
s. var reviderad f. annans räkning). Jag vet,
när de arrenderade bort gårdarna,
så kunde de förbehålla sig hälften
frukten. (De gå de ält för, förbe-
hållt så, a så då fru de ält lov-
a ut må. ja vet, na de arrender-
böt gåra, sa kunn'de förbehåll
så hålla frukta).

34. Vilka olika slag av fruktbruk
brukade man sedan gammalt köpa
i handelsbodarna? "Ja, det var inte
annat än russin och svishon"
(ja då var inte ans rüssing (m.)
a svishon) som utåldes av det senare ordet,
jor präma! "Fikon det var att köpa
i stället för karameller. Korinter
det visste vi då inga om, när vi

var små. / fikon de va de zöps & stället för karamaller. korinterna de vito vi da inga små, när vi va små).

35. Buktade man för göra saft och vin utav bär och frukt? "Man fick lov at koka lite, några buteljer, och det var mest hallonsaft. Det fick man lov at riva sig rät på lite (hallon). / en fick lov at koka lite, några buteljer, a de va mest hålasaft (f.). De fick en lov at riva så rät på lite). Beredd. av vin kände g. meddel. till. H. 49!

"Hallon det var at stöta först, och sedan skulle det stå en vecka mest (en vecka). Se det skilde sig då, så man kunde krama den (saften)

genom en handduk. Det var så skära
saften det. Se det var aldrig frågan
om att läta det självrinna för
sedan költe man saften och
skummade. Och var det riktigt nogg,
så skulle man läta henne stå
och kälva, och så skulle man
koka om henne, och då andra gången
då skulle man söta henne. / håla
da va te stöts fögt, a san skul's
da stå i rils mäst. se da jätyds
sa dä, så en kunn's kräms na
genom en händuk. da va
te jirs safta de. se da va älv
frågan, om te läts't jälv-
rins för. san költ'on safta (f.)
a skumms. a va de riktigt nögg,
sa skul'on lä't a stå a kälva,

a sa skul'on kokes om a. a dá
 ämns gäyon, da skul'on söt'a).

Mamma - hon gjorde allt vin
 utar kouisbär, men jag vet inte,
 hur till det där var, för jag har
 aldrig gjort det. / Mamma ho jods
 allt vin utar kouisbär, men
 ja vet inte hur det där var, för
 ja har älsk jöt'et).

36. Man brukade för göra sirap av
 lönnsaft, s.k. lönnlake (lönnläke, m.).
 Se vidare svaret å fol. M 81 Matlagning,
 punkt 19!

37. Har man gjort ärtika hemma
 av sura äpplen eller något sådant? "Nej,
 det vet jag inte om. Men vi brukade
 plocka hem sådana där vildäpplen,
 - de var stora som tunnändas - och så

hade vi de där på vinden, så de fick
 frysa. Sedan tog vi ner dem och
 hade dem på spis, och det var
 en bläsa, när man klände på de
 där. Se de var sura, det vill jag
 bara säga. Men vi åt dem allt, gafsa-
de is oss, det där / sa nå hå, de vet
'a mt sm. man er brukt plaks
hém sans de vil äp - de va stör
som kunnans - a sa kä er de där
pa vín, sa de fré fryss. San
to er mé dom a kä dom. spissel.
a de vät göm esa bläss, na er
kländs pa de där. si de vä
stör, de vil a bars säjs. man
er ät dom ält, gafst i ss de där.
 Men jag hörde talar om de brukade
 ställa en pyts med vatten i en

myrstack, och sedan silade de
 väl ifrån myrorna, för de domknade
 väl. Och se då var det väl en så skarp
 smak på det, så de kunde använda
 det som ädraka. Men de är skarpa
 (myrorna), på vägar i synnerhet.
 Se det fick lov att vara då (man
 skapade sig denne "ädraka"). De brukade
 narra oss att klappa myrorna
 och lukta på händerna. Och
 se det luktade så dant. "man
 ja hörs läs om du brukar stå
 en pyts med väron i en myrstack,
 a sen ser du lo ifrån myrorna,
 för de domknade lo. a si då
 va da lo en så skarp smak
 på't, sa de kunde användas
 som ädraka, man di ä skarpa,

pa värora i synorhét. si da fe
 lov a vä dá. - di brukt' a när
 gis te kända myrorra a lukt
 på hénorä. a si da lukt sa
 dánt).

Meddelare: Fru Hilma Isaksson,
 Nyhagen, Tjärstad, född 1874 i Tjärstad,
 U. Eneby, men flyttade vid 7 års ålder
 till Tjärstad, där hon sedan dess bott.

Tjärstad, juli 1942.
 Per Aggemark